

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

5-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li</i> OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYO (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)	16-26
<i>Elmurotov, Bahodir Abdugapporovich</i> KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI	27-33
<i>Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna</i> OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI	34-37
<i>Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li</i> DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI	42-46
<i>Маматалиева Сурайё Бобомуратовна</i> ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ	47-52
<i>Далакъян, Жанна Сейрановна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич</i> ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	57-62
<i>Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли</i> БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ	63-71
<i>Raxmatov, Adxam Itolmasovich</i> TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA	81-85
<i>Мадаминов, Инъомжон Озодович</i> КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ	86-93
<i>Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li</i> TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	94-101
<i>Кулибоев, Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна

КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА
БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevvara Baxtiyorovna

RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна

ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК
АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich

XX ASR BOSHLARIDA BUHORO JADIDLARINING IJTIMOYI- SIYOSIY QARASHLARI..... 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна

ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ
ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmatatovich

MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING VAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich

GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFİY TAJRIBANI O'RNİ VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich

HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI
NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Daliev Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi

TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING
TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna

TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING
TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich

GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi

LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA
YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмуродовна

ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna

«SIROJUL MUSLIMIN» VA «ARBA'IN» ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING
QIYOSIY ASPEKTD A O'RGANILISHI 209-213

<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTİK VA STILISTİK	214-218
<i>Бердиева, Зулфия Сафаровна</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ	219-223
<i>Адилова Дилором Кадировна</i> ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ	224-230
<i>Хасанова Юлдуз Мухтор қизи</i> ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ	231-236
<i>Олимова Хуршида Вайдиллаевна</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИАТЛАРИ	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI	244-247
<i>Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI	248-253
<i>Yakubov Faxriddin</i> SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> TA'LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA'LUMOTLAR	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> OMON MATJON SHE'RIYATIDA ALLITERATSIYA	265-269
<i>Amonova Dilshoda Azamatovna</i> ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O'RNI	270-276
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> O'YBEK IJODIDA BADIY KONSEPTNING VOQELANISHI	282-285
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)	286-290
<i>Турғунов Муроджон Турсунбоевич</i> “АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	291-298

<i>Султонов Мухсинжон Муқимович</i> АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ	299-309
<i>Ходжиев Юнус Мухитдинович</i> АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> МЕХНАТ ҲУҚУҚИНИНГ КОНСТИТУТСИЯВИЙ АСОСЛАРИ ВА КАФОЛАТЛАРИ	316-330
<i>Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich</i> ҚУРИЛИШ СОҲАСИДА АТРОФ-МУҲИТНИ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШДА РАҚАМЛАСHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR	331-337
<i>Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA PLASTIK CHIQUINDILARDAN FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA HORIJ TAJRIBASI	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI	342-349
<i>Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович</i> ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	350-357
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH	358-366
<i>Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли</i> ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ	367-373
<i>Дадабоева Дилфуза Нурматовна</i> ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ	374-378
<i>O'razbayev Laziz Shuhrat o'g'li</i> MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH	379-383
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xudoyberganov Doniyor Yangiboy o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Xikmatovich</i> OBYEKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	389-393

<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon oqli</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	394-398
<i>Zakirova Zulhumor Zoirjonovna</i> МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ	399-404
<i>Eshnazarov Murod Karimovich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	405-410
<i>Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich</i> TALABA QIZLARING SUZISH MALAKA VA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjonovna</i> INGLIZ TILI O'QITISH BO'YICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARGA HARAKATLI O'YINLARNI O'RGATISH SHARTLARI VA USULLARI	427-432
<i>Axmedov Akmal Yusufovich</i> OLIY TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI	436-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> CHET TILINI O'RGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	445-449
<i>Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович</i> ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ	450-456
<i>Абатов Жалғасбай Орынбаевич</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA'LIM MUHITINING TA'LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA'SIRI	464-468
<i>Mahmudova Zulfiya Xomitovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI	469-476
<i>Abdunosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i> ХИТОЙ ТА'LIM ТИЗИМИНИНГ О'ЗИГА ХОС ЈИНАТЛАРИ	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AQLIY QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI	484-489
<i>Есанова Гулчеҳра</i> ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ	490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

<i>Ismailov Ubaydulla Mamat ugli</i> THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE)	16-26
<i>Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich</i> QUESTIONS OF GENESIS OF Keltaminora Culture.....	27-33
<i>Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna</i> FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE	34-37
<i>Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli</i> PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR	42-46
<i>Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna</i> HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING	47-52
<i>Dalakyan, Janna Seyranovna</i> CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS	53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

<i>Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich</i> WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK	57-62
<i>Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li</i> STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS	63-71
<i>Rakhmatov, Adkham Itolmasovich</i> ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY	81-85
<i>Madaminov, Inomjon Ozodovich</i> THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES	86-93
<i>Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li</i> DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS	94-101

<i>Kuliboyev, Azamat Shonazarovich</i> IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS	102-111
<i>Maraimova, Umida Ismailjanovna</i> CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS	112-120
<i>Askarova Sevvara Bakhtiyorovna</i> THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY	121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

<i>Uroкова Aysuluv Jamoliddinovna</i> AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES	126-133
<i>Rizayev, Nodir Sobirovich</i> SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY	134-138
<i>Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna</i> PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT	139-144
<i>Shokirov Takhirjon Nurmamatovich</i> KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART	145-149
<i>Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich</i> THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY	150-154
<i>Ganiyev Sherxon Meytanbayevich</i> FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD	155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Dalievа Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi</i> THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY	165-178
<i>Chorieva Iroda Kurbonboevna</i> CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS	179-183
<i>Sharipov, Abdulaziz Akmalovich</i> STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS	184-188
<i>Urinova Tursunoy Urin kizi</i> PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION	189-193
<i>Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna</i> METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION	194-199
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> IDEOLOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN”	200-208

<i>Nazarov, Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	209-213
<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC	214-218
<i>Berdieva, Zulfiya Safarovna</i> USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES	219-223
<i>Adilova Dilorom Kadirovna</i> DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A "WOMAN" IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN	224-230
<i>Khasanova Yulduz Mukhtor kizi</i> LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST	231-236
<i>Olimova Khurshida Vaydillaevna</i> STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION	244-247
<i>Normamatov Farrukh Komiljon ugli</i> THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE	248-253
<i>Fakhriddin Yakubov</i> CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN	265-269
<i>Amonova Dilshod Azamatovna</i> THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE	270-276
<i>Tukhtaeva Dildora Zokirovna</i> THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS	282-285
12.00.00 - LAW	
<i>Nodirakhon Abdurakhmanova</i> LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS)	286-290
<i>Turgunov Murodjon</i> EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO"	291-298

<i>Sultonov Muxsinjon Muqimovich</i> THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY	299-309
<i>Xodjiyev Yunus Muxitdinovich</i> SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW	316-330
<i>Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich</i> DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD	331-337
<i>Otamirzaev Oybek</i> LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION	342-349
<i>Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich</i> PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES	350-357
<i>Normurodova Behruza Kholmuminovna</i> DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS	358-366
<i>Nematov Azizbek Golibjon o'g'li</i> THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION	367-373
<i>Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna</i> THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY	374-378
<i>Urazbayev Laziz Shuhrat ogli</i> ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION	379-383
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Khudoyberganov Doniyor</i> THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Khikmatovich</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES	389-393
<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli</i> THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	394-398

<i>Zakirova Zulkhumor Zairjonovna</i> THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING	399-404
<i>Eshnazarov Murad Karimovich</i> IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH	405-410
<i>Menglikulov Khairulla Alikulovich</i> DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjanovna</i> DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich</i> ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN	427-432
<i>Akhmedov Akmal</i> IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION	433-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS	445-449
<i>Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich</i> THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS	450-456
<i>Abatov Jalgasbay Orinbaevich</i> TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION	464-468
<i>Makhmudova Zulfiya Khomitovna</i> ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION	469-476
<i>Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi</i> UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION	484-489
<i>Esanova Gulchehra</i> PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	490-497

Received: 22 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 10 May 2024

Article / Original Paper

ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION

Makhmudova Zulfiya Khomitovna

Namangan State Pedagogical Institute, Lecturer at the Department of Preschool Education Methodology

Abstract. In this article, the need to establish cooperative relations with the family and local community of Presschool education organization is about the current relevance.

Key words: family; parents; parents' committee; family types; cooperation with the family; forms of cooperation; family visit; private conversation.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI

Mahmudova Zulfiya Xomitovna

Namangan davlat pedagogika instituti, Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada MTTlarning oila va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik aloqalarini o'rnatish zaruriyati hozirgi paytdagi dolzarbliq haqida.

Kalit so'zlar: oila; ota-ona; ota-onalar qo'mitasi; oila turlari; oila bilan hamkorlik; hamkorlik shakllari; oilaga tashrif; shaxsiy suhbat.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N70>

Kirish. Ta'lim-tarbiya jarayoni har bir davrda ham muhim ahamiyatga ega bo'lgan jarayon hisoblanadi. Insoniyat paydo bo'lgandan hozirgi davrgacha bola tarbiyasi jamiyatni o'ylantiradigan eng aktual masalaligicha qolmoqda. Tarbiya va uning samarali mexanizmlari haqidagi bilimlar qadimgi davr mutafakkirlaridan tortib zamonaviy olimlarga uzoq tadrijiy rivojlanish yo'lini bosib o'tdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Qadimgi yunon faylasuflari Aflotun va Arastu bola tarbiyasiga oid o'zlarining qarashlari va g'oyalarini ilgari surganlar. Ular bola tarbiyasi jamiyat va davlat tomonidan amalga oshirilishi kerak, degan fikrni olg'a surganlar. Bu g'oya keyinchalik fransuz xayoliy sotsialistlari Sen Simon va Charl Fure asarlarida rivojlantirilgan. Ular ham bola tarbiyasi bilan asosan davlat shug'ullanishi kerakligi haqidagi g'oyani quvvatlaganlar. Biroq, sharq mutafakkirlari bola tarbiyasi bilan asosan ota-ona shug'ullanishi kerak, degan xulosaga kelganlar. Ular oilaviy tarbiyaning rolini alohida ahamiyatga ega, deb hisoblaganlar. Masalan, Rizouddin ibn Fahridinning "Oila" nomli risolasida bola tarbiyasi yomon niyat va qo'pollik bilan emas, balki sabr-toqat, matonat, mehribonlik, chidamlilik, shavqat va sezgirlik bilan bo'lishi kerakligi ta'kidlangan. Bolani nazoratsiz qoldirish katta xatolik ekanligini uqtirgan. Balki uni qattqlik va yumshoqlik o'rtasida adolat bilan tarbiyalash kerakligi haqidagi fikrlar berilgan.

Buyuk mutafakkirlarimiz Abu Ali Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy va Alisher Navoiy kabi allomalarning asarlarida ham bola tarbiyasiga doir qimmatli fikrlar mavjud. Ibn Sino bolalarni kamtarlik va donolikka o'rgatishda katta namuna bo'lgan. U manmanlik, maqtanchoqlik va o'zidagi bilimga ortiqcha baho berishni kishining axloqi pastligini ko'rsatuvchi belgilar deb ta'kidlagan. Uning fikricha, oilada bola yoshligidan boshlab faqat yaxshi odatlarga o'rgatilishi kerak, bu esa uning mustahkam xarakter shakllanishiga zamin yaratadi.

Ibn Sino yosh bolalarni yaxshi axloqli va jismoniy sog'lom qilib tarbiyalashda ko'plab foydali usullarni ko'rsatib bergan. U tarbiya jarayonida shaxsiy namuna bo'lish usulining ahamiyatini qayta-qayta ta'kidlagan. Beruniy esa ota-onalar va tarbiyachilar obro'yining bolaga ta'sir kuchi haqida fikr yuritgan. Bu hozirgi talablarga ham javob beradi. Uning fikricha, ota-onalarning bolalarga tarbiyaviy ta'siri obro'ga asoslanadi. Biroq bu obro' tabiatan berilmaydi, sun'iy ravishda yaratilmaydi, qo'rquv, qo'rqitish, zo'rlik bilan erishilmaydi, balki ota-onaga nisbatan mehr oqibatidan kelib chiqadi. Alisher Navoiy ham xalqimiz rasm-rusumlari va milliy odatlarni juda nozik tushungan. Shuning uchun u inson xulq-atvori, madaniyatining hatto eng oddiy masalalariga ham e'tibor qaratgan. Navoiy tarbiyada xatolikka yo'l qo'yish mumkin emasligini uqtirgan. Haqiqatdan ham bolani tarbiyalashda uchraydigan xatoliklar faqat oila hayotida emas, balki jamiyat hayotida ham o'z aksini topadi.

Oilada bolani tarbiyalashda uchraydigan xatoliklar turli-tumandir. Ularning eng keng tarqalganlari quyidagilar:

- Ota-onalarning haddan tashqari hukmronlikka intilishlari;
- Bolaning erka bo'lishi, ularga nisbatan biror talabning yo'qligi;
- Ota-ona va buvilar tomonidan tarbiyada yagona talablarning yo'qligi;
- Oilaviy tarbiyadagi barqaror xatolar oilaning tuzilishi va oilaviy munosabatlar bilan bog'liq;
- Kattalarning o'z fuqarolik burchlariga munosabati, ularning g'oyaviy yo'nalishi, mehnatga munosabati bilan bog'liq munosabatlar.

Bu belgilarga ko'ra oilaning bir necha turini ajratish mumkin. Tarbiyachilarga oila turlarini bilish va u bilan o'ziga xos holda ishlash va munosabatda bo'lish uchun zarurdir. Oilaviy tarbiyaning samaradorligi ko'p jihatdan ota-onalarning o'zlari, ularning axloqiy qiyofasi, odob-axloqi, ma'naviy madaniyati, tarbiyaviy madaniyatiga bog'liq bo'ladi.

Muhokama. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT)ning ota-onalar bilan hamkorligi ta'lim sifatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik bolalarning ta'lim olishi, farovonligi va rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. MTTlar ota-onalar va mahalliy jamoatchilik bilan o'zaro munosabatlarning turli shakllarini amalga oshirishlari mumkin:

- Bolalar rivojlanishining dolzarb masalalari bo'yicha ota-onalarning malakalarini rivojlantirish va takomillashtirish (seminar, ota-onalar klubi, trening, maslahat, konferensiya, davra suhbatlari, pedagogik mehmonxonalar va boshqalar);
- Muntazam ravishda muloqotni ta'minlash (pedagoglarning ota-onalar bilan online va offline uchrashuvlar va yig'ilishlarni o'tkazishi, elektron xabarlar almashishi, bolaning rivojlanishi haqida ma'lumot berishi va boshqalar);
- Ota-onalarni guruh va/yoki MTTga ko'ngillilik faoliyatiga jalb etish (rivojlantiruvchi muhitni yaratishda, xavfsiz muhitni ta'minlashda, o'yinlar tashkil etishda, qo'shimcha

xizmatlarni ko'rsatishda, ko'rgazmalarni bezashda, mashg'ulot, bayram va tadbirlarni tashkil etishda ishtirok etish);

- Ota-onalarga uyda bolaning o'qishni davom ettirishida ko'maklashish (topshiriqlar haqida ma'lumot berish, resurslar bilan ta'minlash, bolaning rivojlanishi va ta'lim olishini kuzatish, o'quv dasturi doirasida bolalar loyihalarida ishtirok etish);

- MTTga oid qarorlar qabul qilishda ishtirok etish (kuzatuv kengashi va ota-onalar qo'mitasi bilan ishlash, ularning faoliyati haqida ota-onalarni xabardor qilish, umumiy va guruhlarining ota-onalar yig'ilishlarida qatnashish, MTTning yangi dasturlarini yaratish va ularni amalga oshirishda ishtirok etish);

- Bolalarni tarbiyalash va rivojlantirishda mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirish (MTTlari faoliyatini takomillashtirishda mahalliy jamoatchilik resurslaridan foydalanish, hududdagi muzeylar, istirohat bog'lari, hunarmandlar ustaxonalari va boshqa diqqatga sazovor joylarga tashrif buyurish, mahalliy hokimlik yetakchilari bilan uchrashuvlar tashkil etish, ularni guruhlariga va ota-onalar ishtirokidagi tadbirlarga taklif qilish).

MTTning ota-onalar bilan ishlashining jamoa tarzida va yakkama-yakka holda ishlash shakllarini mohirlik bilan qo'shib olib borish, keng jamoatchilik orasida pedagogik tashviqot ishlarini tashkil etish tufayli bolalarni tarbiyalashda ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Ota-onalar bilan hamkorlikning eng keng tarqalgan shakllari quyidagilardir:

- Ota-onalar bilan yakkama-yakka ishlash. Bu usul katta ahamiyatga ega bo'lib, tarbiyachi oila va bolaning shaxsiy xususiyatlarini o'rganib, ularni o'zining tarbiyaviy ishida hisobga oladi. Yakkama-yakka ishlarning turli shakllari mavjud, masalan, oilaga tarbiyachining borishi, ota-onalar uchun suhbat o'tkazish, ularga maslahatlar berish.

- Ota-onalarning guruhiy va umumiy majlisi, ota-onalar maktabi, anjumanlar, shanbaliklar, savol-javob kechalari o'tkazish.

- Ko'rsatmali ishlar, ya'ni ko'rgazmali, bolalarning ishlarini namoyish qilish, ochiq eshiklar kuni, pedagogik axborot stendlari, ota-onalar uchun kutubxona, oilaviy tarbiya masalalari bo'yicha materiallar to'plangan papkalarni yaratish.

- Ota-onalarga pedagogik ta'lim berish va boshqalar.

Bola yashab turgan oilani o'rganish ota-onalar bilan yaqin aloqa o'rnatish va ularga yordam, maslahatlar berishning samarali yo'llaridan biridir. Tarbiyachi oilaga tekshiruvchi sifatida emas, balki maslahatchi, do'st va bola tarbiyasiga yordam beruvchi shaxs sifatida boradi. Asosiy maqsad bola yashayotgan sharoitni ko'rish va zarur bo'lsa, ota-onalarga yordam ko'rsatishdir. Oilani borib ko'rish va ota-onalar bilan suhbatlashish katta pedagogik odat bilan o'tkazilishi kerak. Ota-onalar bilan suhbatda bolaning eng yaxshi tomonlari ochib berilsa, ota-onalarning tarbiyachiga bo'lgan hurmati va ishonchi ortadi. Tarbiyachi bolaning uyida ko'rganlarini qayd qilib, tahlil qiladi, ota-onalar majlislarida oilaviy tarbiyadagi ijobiy va salbiy tomonlar haqida gapiradi, ularga maslahatlar beradi. Oila tarbiyasidagi ijobiy ishlarni ota-onalar uchun tashkil etilgan testlarda aks ettirish ham mumkin. Oilaga kamida yiliga 2 marta borib ko'riladi. Tarbiyachining oilaga borishi ota-onalarda pedagogik madaniyatni oshiradi. Tarbiyachi oilaga borib ko'rgandagi taassurotlarini tarbiyaviy ishlarni hisobga olish ustuniga yozib qo'yishi kerak.

Natijalar. Oila bilan shaxsan ishlashning eng keng tarqalgan usuli sifatida qo'llaniladigan suhbat bolalarni ertalab qabul qilish va kechqurun kuzatish vaqtida o'tkazilishi mumkin. Bu usul tarbiyachilar bilan ota-onalarning bir-birlari bilan yaqinroq tanishuvlariga

yordam beradi. Tarbiyachining ota-onalar bilan ertalab o'tkazadigan suhbatlari qisqa muddatli bo'ladi, lekin uning yaqinlarida yaxshi kayfiyat, tarbiyachiga ishonch hissini paydo qilishda muhim ahamiyatga ega.

Ota-onalardan bola kechqurun qanday kayfiyatda bo'lganini, qanday uxlaganini, o'zini qanday his etganini so'rash foydali bo'ladi. Tarbiyachi ota-onalarga bolalarni guruhda bugun nimalar kutayotganini qisqacha aytib beradi. Bu bolaning kayfiyatini ko'taradi, ota-onani xotirjam qiladi. Ota-onalar bilan kechki suhbatlar ham vaqt jihatidan cheklangan bo'ladi. Bunda tarbiyachi bolaning tashqi ko'rinishidagi kamchiliklarni aytishi mumkin. Shuningdek, bola kunni guruhda qanday o'tkazgani, nimalar bilan mashg'ul bo'lgani, o'zini qanday tutgani, nimaga e'tibor berish kerakligi haqida axborot beradi.

Ota-onalarni bola tarbiyasida yo'l qo'ygan biror kamchilik va xatoni tahlil qilish uchun ular bilan yanada mufassal suhbat o'tkazish zarur bo'lganda, vaziyatni tuzatish uchun malakali maslahat va tavsiyalar beriladi.

Guruhiy maslahatlar va majlislar. Agar tarbiyachiga aynan bir masala bir nechta ota-onani qiziqtirayotgani ma'lum bo'lsa, ular uchun umumiy maslahatlar tashkil etiladi. Pedagog maslahatga oldindan tayyorlanadi: zarur adabiyotlarni va ko'rsatmali materiallarni tanlaydi, aniq vaqtni ota-onalariga bildiradi. Bunday maslahatlar vaqti-vaqti bilan va muntazam o'tkazilishi mumkin.

Ota-onalarning guruhiy majlislari zaruriyatiga qarab har chorakda bir marta o'tkaziladi. Bunday majlislardan maqsad ota-onalarni aniq pedagogik masalalar bilan tanishtirishdir. Ularda mazkur guruhdagi bolalarni tarbiyalash masalalari muhokama qilinadi, guruh ishi bilan bog'liq tashkiliy masalalar ko'rib chiqiladi, ota-onalarning bayramlarda ishtirok etishlari haqida gapiriladi.

Majlislar mavzusini belgilashda va unga tayyorgarlik ko'rishda ota-onalari taklif etilayotgan bolalarning yoshini hisobga olish zarur. Masalan, o'yin yoki mehnat faoliyatlari haqida masalalar ko'proq o'rin egallashi mumkin. Ota-onalarning umumiy majlisi maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT)ning barcha tarbiyalanuvchilari ota-onalari uchun yiliga ikki marta o'tkaziladi. Ularni MTT mudirasi, vrach, tarbiyachilar ishtirokida tashkil etiladi. Umumiy majlislarda ta'lim-tarbiya ishining yakunlari muhokama qilinadi.

Birinchi umumiy majlis o'quv yili boshida o'tkazilib, unda mudira ota-onalarni MTTning yillik ish rejasi bilan tanishtiradi. Rejaning oila bilan bog'liq qismiga alohida to'xtalib o'tiladi. Ikkinchi umumiy majlis o'quv yili oxirida o'tkaziladi. Bunda MTTning o'tgan yildagi ish yakunlari haqida ma'lumot beriladi. Bolalar tashkilotida tarbiyalanuvchilarning yashash sharoitlarini yaxshilashda ota-onalarning qo'shgan hissalarini ta'kidlanadi.

Umumiy majlislarda MTT jamoasi qanday katta va murakkab ishni bajarishini va bu ishda ota-onalardan qanday yordam kerakligini ishonchli ravishda ko'rsatish lozim. Majlislarda pedagog ma'ruzasining hajmi 20-25 minutga mo'ljallangan bo'ladi.

Ota-onalar bilan MTT xodimlari birgalikdagi faoliyatining tashkil etilishi va uning mazmuni MTTdagi sharoitlarga bog'liq bo'ladi. Birgalikdagi faoliyat kerakli darajada amalga oshirilganda, o'zaro yordam, bir-birini tushunish, ishga javobgarlik holati vujudga keladi.

Ota-onalar MTTni ko'kalamzorlashtirishda, xonalarni qish mavsumi MTTga tayyorlashda, sog'lomlashtirishda yordam ko'rsatishlari, bolalarga bayram kostyumlari tayyorlashda, bolalarni sayohatga kuzatib borishda ishtirok etishlari mumkin. Agar ota-onalar orasida

fotosuratchilar, tikuvchilar, rassomlar bo'lsa, ular MTTga bevosita yordam berishlari lozim. Ota-onalarning ishi ijtimoiy xarakterga ega va ixtiyoriylikka asoslangan bo'lishi kerak.

Birgalikdagi ishni to'g'ri tashkil etish uchun yillik reja tuziladi va ko'rinadigan joyga ilib qo'yiladi. Ota-onalardan qaysi kunlari MTTga kelib yordam berishlari mumkinligini so'rash lozim. Ochiq eshiklar kuni ota-onalar bilan ishlashning samarali shaklidir. Bu kun jamoaning yillik rejasi bo'yicha har bir yosh guruhning ma'lum rejimi bo'yicha oddiy mehnat kunidir. Bunday kunlarni yiliga 1-2 marta o'tkazish tavsiya qilinadi. Ochiq eshiklar kunini o'tkazish zarur, ya'ni ota-onalarga bolalarni jismoniy chiniqtirish, ovqatlantirish, mashg'ulotning borishi, sayr haqida ko'plab narsalarni ko'rish imkoniyati berilishi kerak.

Ota-onalardan esa bolalar bilan oddiy munosabatda bo'lish, ularning faoliyatida imkon boricha ishtirok etish, tarbiyachiga xalaqit bermaslik, farzandiga tanbeh bermaslik (mashg'ulotlar o'tkazilayotganda) talab etiladi.

Ochiq eshiklar kunini o'tkazishga tayyorlanganda fotosuratchini taklif etish, keyin esa "Ota-onalar bizning mehmonimiz", "Bizda ochiq eshiklar kuni" mavzusida foto ko'rgazma tashkil etish mumkin. Bu ochiq eshiklar kunida qatnasha olmagan ota-onalarda qiziqish uyg'otadi. Ochiq eshiklar kuni ota-onalarga MTTdagi ta'lim-tarbiya jarayoni, tarbiyachilarning ishlash uslublari, bolalarning kun tartibi, mashg'ulotlar, o'yin va mehnat faoliyatlari bilan yaqindan tanishish imkonini beradi. Bu MTT faoliyatining oshkoraligi va shaffofligini ta'minlaydi, ota-onalarda ishonch va hurmat hissini kuchaytiradi.

Ijtimoiy muhofazaga muhtoj bo'lgan ota-onalar bilan ishlash. Respublikamiz maktabgacha ta'lim tizimida eng dolzarb masalalardan biri bu maktabgacha ta'limga bola qamrovini rivojlangan davlatlar singari 100 foizga etkazish hisoblanadi. Hukumatimiz tomonidan maktabgacha ta'lim tizimini tubdan yaxshilash borasidagi olib borilgan islohotlar natijasida o'tgan bir yil mobaynida bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinishi 27,7 foizdan 35,4 foizgacha etdi.

Rivojlangan davlatlarda 2 yoshli bolalarni maktabgacha ta'limga qamrovi nisbatan pastligining asosiy sababi shundaki, ota-onalar bolalariga g'amxo'rlik qilish va tarbiyalash uchun tarbiyachi-enagalarni individual tarzda o'z uylariga yollaydilar. AQSH, Indoneziya va Rossiya davlatlarida 4-6 yoshli bolalarning maktabgacha ta'limga qamrovining pastligi, aksariyat ota-onalar bolalari uchun uyda ta'lim beradigan o'qituvchilarni ishga yollaydilar. Shuningdek, ushbu davlatlarda 2-6 yoshli bolalarning maktabgacha ta'limga qamrovining mamlakatimizga nisbatan yuqoriligining asosiy sababi turli xildagi nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatining samarali yo'lga qo'yilganligini ta'kidlab o'tish lozim.

Shu sababli, O'zbekistonda maktabgacha ta'limga bola qamrovini oshirish uchun 2 muhim omilga e'tibor berish lozim:

1. MTTlari turini ko'paytirish va shuningdek, nodavlat MTTlari tarmog'ini kengaytirish.
2. Maktabgacha ta'lim xizmatlari sifatidan ota-onalarining qoniqish darajasini oshirish.

Erta bolalik davridagi ta'lim bolalarning bilim va ijtimoiy-emotsional rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi va ayollarning mehnat bozoridagi ishtirokini kengaytirish uchun o'ta muhim o'rin tutadi. Shunday qilib, bolalarni maktabgacha ta'lim dasturlariga qabul qilish darajasi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Bundan tashqari, 2030 yilga qadar dunyodagi barcha bolalarni maktabgacha ta'lim va g'amxo'rlik bilan ta'minlash — barqaror rivojlanishning asosiy maqsadlaridan biridir.

2017-yili bog'cha yoshidagi bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasi 27 foizni, 2018 yilda 38 foizni, 2019 yilda 52 foizni tashkil etgan bo'lsa, maktabgacha ta'limni rivojlantirish borasida boshlagan islohotlarimiz natijasida 2020-yili ushbu ko'rsatkich 60,9 foizga yetkazildi.

Maktabgacha ta'lim agentligi xabariga ko'ra, bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrov darajasi 2017 yilga nisbatan (27,7 foiz) 2,5 barobarga, ya'ni 71,8 foizga, maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni 5 211 tadan 29 420 taga yetkazilgan.

2023-yil oxiriga qadar 3-7 yoshli bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga qamrab olish darajasini 74,5 foizga etkazish rejalashtirilgan.

6 598 ta davlat (shundan, 49 ta idoralarga qarashli), 833 ta xususiy, 1 313 ta DXSH asosidagi nodavlat va 20 676 ta oilaviy nodavlat MTTlari faoliyati yo'lga qo'yilgan[3].

O'zbekistonda boquvchisini yo'qotgan ayollarning bog'cha xarajatlari byudjetdan qoplanadi. Otasidan ayrilgan, yolg'iz onasi qaramog'ida voyaga etgan muhtoj qizlarni uy-joy bilan ta'minlash maqsadida boshlang'ich to'lovini to'lab berish uchun har bir viloyatga 5 milliard so'mdan beriladi. Shuningdek, boquvchisini yo'qotgan ayollarning farzandini bog'chaga berish uchun xarajatlari qoplab beriladi.

Qaramog'ida bir va undan ortiq I va II guruh nogironligi bo'lgan bolalari mavjud 8 ming nafar yolg'iz ayollar mavjud. Namanganda – 1 ming nafar, Toshkent viloyatida – 970 nafar, Farg'onada – 830 nafar. Tuman va shaharlar kesimida Namangan shahrida – 180 nafar, Yangiyul tumanida – 176 nafar, Yangiyo'l tumanida – 165 nafar shunday ayollar istiqomat qiladi.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar – yuzaga kelgan holatlar sababli og'ir turmush sharoitida qolgan, davlat va jamiyat tomonidan alohida himoya qilishga hamda qo'llab-quvvatlashga muhtoj bolalardir.

Bu toifaga:

- nogiron bolalar;
- yetim bolalar;
- ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar;
- ixtisoslashtirilgan bolalar muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalar;
- muayyan yashash joyiga ega bo'lmagan bolalar;
- kam ta'minlangan oilalardagi bolalar;
- jinoiy javobgarlikka tortilgan va jazoni ijro etish muassasalarida turgan bolalar;
- zo'ravonlik va ekspluatatsiya, qurolli mojarolar va tabiiy ofatlar natijasida jabrlangan bolalar.

Ota-onalari qaramog'isiz qolgan bolalar kategoriyalariga:

- ota-onalari — vafot etgan;
- ota-onalik huquqidan mahrum etilgan;
- ota-onalik huquqlari cheklangan;
- noma'lum, daraksiz, yo'q hisoblangan;
- muomalaga layoqatsiz;
- ishga yaroqsiz (nosog'lom, ish qobiliyati cheklangan);
- jazoni ijro etish koloniyalarida jazo o'tayotgan;
- jinoyat sodir etishda ayblanib, hibsdan bo'lgan;
- bolalarni tarbiyalashdan bosh tortgan;

- bola vaqtincha joylashtirilgan davolash, ijtimoiy tashkilotlardan bolani olib ketishdan bosh tortgan ota-onalardir.

BMTning Bolalar fondi tomonidan nashr etilgan “O‘zbekistondagi bolalar vaziyatining tahlili” (YUNISEF 2020)da shunday ma’lumotlar keltirilgan Qutlov so‘zi Munir Mamedzade YUNISEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi rahbari: 2019 yilda butun dunyoda Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiyaning 30 yilligi nishonlandi. Konvensiya inson huquqlari bo‘yicha eng keng ko‘lamda ratifikatsiya qilingan xalqaro bitim bo‘lib, u jahon miqyosida bolalarga nisbatan qarashlarni va munosabatlarni sezilarli darajada o‘zgartirdi. [4]

Konvensiyaga muvofiq, bolalar nafaqat passiv g‘amxo‘rlik obyekti sifatida, balki maxsus huquqlar to‘plamiga ega shaxslar sifatida qaraladi. 1994 yildan beri, Konvensiyada ishtirok etuvchi davlat sifatida, O‘zbekiston barcha bolalar huquqlarini, shu jumladan omon qolish, ta’lim olish, qadr-qimmatga ega bo‘lish, shuningdek, zo‘ravonlik va kamsitilishning har qanday shakllaridan himoya qilinish bo‘yicha huquqlarini ta’minlashni o‘z zimmasiga oldi.

O‘zbekiston hukumati keng qamrovli ijtimoiy va iqtisodiy islohotlarni boshlab yubordi va bolalar huquqlarini ilgari surish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirishni rejalashtirmoqda. Bunday sa’y-harakatlarning barchasi mamlakatdagi bolalar va ayollarning vaziyatini har tomonlama ko‘rib chiqishga va tahlilga asoslangan bo‘lishi zarurligini e’tirof etish tobora ortib bormoqda. Shu munosabat bilan, eng muhim ustuvor yo‘nalishlarni, shuningdek, O‘zbekistonda bolalar huquqlarini yanada ilgari surish yo‘lida yangi paydo bo‘layotgan muammolarni aniqlash uchun, O‘zbekistondagi bolalarning vaziyatini kompleks tahlil qilish ishlari amalga oshirildi.

Ishonamanki, ushbu hujjat 2030 yilgacha bo‘lgan Milliy strategiyani ishlab chiqishga ham hissa qo‘shadi va ko‘mak beradi. Bu esa, 2030 yilgacha mo‘ljallangan kun tartibining “Hech kimni ortda qoldirmaslik” tamoyiliga asoslanishi hamda inson kapitalini rivojlantirish va bolalar farovonligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratgan va sarmoyalar kiritgan holda, O‘zbekistonni Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish sari etaklashi kerak.

Shuningdek, hisobot O‘zbekistonda bolalarning omon qolish, rivojlanish, ta’lim olish, ijtimoiy himoya, bolalikni himoya qilish hamda jamiyat hayotida to‘laqonli qatnashishga oid huquqlarini amalga oshirishga intilishda “tugallanmagan kun tartibi” mavjudligini ko‘rsatmoqda.

Bolalarni himoya qilish xavflari va tendensiyalarining sabablari. Bevosita oilaviy omillar: Ota-onalarning bolalar ehtiyojlarini qondirish va bolalar xulq-atvoriga ta’sir o‘tkaza olish qobiliyati bolalar himoyasidagi zamonaviy tendensiyalarga ta’sir ko‘rsatuvchi bevosita omil hisoblanadi. Oilaning doimiy yoki to‘satdan zaiflashuvi, masalan, kambag‘alligi, ota yoki onaning vafoti, migratsiya yoki ota-onaning ajrashishi, uy-joyning yo‘qligi yoki yo‘qotilishi va oilaning sanab o‘tilgan muammolarni hal qila olmasligi bolalar “g‘ayriijtimoiy xulqqa” olib kelishi, bolalar savdosi yoki qarovsiz kabi holatlarga zaif qilib qo‘yishi mumkin.

Xulosa. Ota-onalarning bolalar bilan ijobiy muloqot qila olmasligi, bolalarning o‘ta ta’sirchanligi va og‘ir xulq-atvoriga qarshi qanday yo‘l tutish kerakligini hamda ularning o‘smirlik yoshida xulqidagi o‘zgarishlarni bilmasligi ham bolalarni shafqatsiz muomala va zo‘ravonlikka duch kelish xavfini oshiradi va oilaviy munosabatlarni uzil-kesil yo‘qqa chiqarishga olib kelishi mumkin bo‘lgan oilaviy nizolarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalar suiiste‘moli ham bolalarga bevosita zarar etkazish xavfining ortishiga sabab bo‘ladi. Maishiy va gender zo‘ravonlik masalasini keng muhokama

qilish jamiyatda qabul qilinmagan bo'lsa-da, bu kabi voqealar O'zbekistonda ham kuzatiladi. Zo'rlik ishlatishdan jabr ko'rgan shaxslarni rehabilitatsiya qilish va moslashtirish, o'z joniga qasd qilishni oldini olish markazlari da 2019 yilning birinchi yarmida 8 822 ayol yordam so'rab murojaat qilganligi qayd etilgan.

Bu murojaatlarning ko'pchiligi Namangan viloyatida (24%) ro'yxatga olingan, keyingi ko'rsatkichlar Surxondaryo (19%) va Qashqadaryo (11%) - 83 O'zbekistonda bola huquqlari va farovonligi, Andijon, Toshkent va Farg'ona viloyatlari (8% dan), shuningdek Xorazm, Samarqand viloyatlari va Toshkent shahri (4% dan) hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi, Buxoro, Jizzax va Navoiy viloyatlarida (2% dan) qayd etilgan .

O'zbekistonda ko'pchilikning fikricha, oila va jamoatning an'anaviy qadriyatlarini hamda ularning o'zaro qo'llab-quvvatlanishi jamiyat yaxlitligining asosiy omillari va poydevori hisoblanadi. Shunday bo'lsa-da, bir qator manbalardan olingan ma'lumotlar joriy vaziyat bu kabi jamoaviy va shaxsiy munosabatlar asta-sekin yemirilishiga sabab bo'layotgani haqida dalolat bermoqda. Masalan, ajrashish ko'rsatkichlari o'smoqda. 2018 yil da mamlakatda 32 326 ajrashish holatlari qayd etilgan. Ayrim hududlarda bu tendensiya sezilarli darajada bo'lgani ham sir emas. 2018 yilda ajrashishlarning eng katta soni Toshkent shahrida, Andijon, Samarqand va Toshkent viloyatlarida ro'yxatga olingan. Shu bilan birga, ajrashishlar sonining o'sishi Andijon, Samarqand va Sirdaryo viloyatlarida kuzatilgan. Ajrashishlar soni ortgan sari, ota-onalar ajrashishi ta'sir qilgan bolalar soni ham oshib bormoqda.

Oilaviy munosabatlardagi o'zgarishlarni tavsiflashdagi yana bir ko'rsatkich, bu ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar va maishiy zo'ravonlik qurboniga aylangan ayollarga ko'rsatilayotgan xizmatlarga ortgan ehtiyoj. Boshqa mamlakatlarda bo'lganidek, mahalliy jamoatlar miqyosidagi qo'llab-quvvatlashning an'anaviy tizimi va an'anaviy oilaviy munosabatlarning buzilishi bolalar uchun salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Yaqinda qabul qilingan choralarning ayrimlari ayollar va jamoat instituti hisoblangan oilani qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Biroq, shunga qaramasdan, yuqorida ko'rsatilgan tendensiyalar rivojlanishiga yo'l qo'ymaslik uchun oilani qo'llab-quvvatlashga qaratilgan kompleks yondashuvga asoslangan choralar qabul qilinishi lozim.

Адабиётлар/Литература/References:

1. J. Epstein, et. al., School, Family, and Community Partnerships: Your Handbook for Action, on the internet as a PDF at www.gpo.gov/fdsys/pkg/ERIC-ED467082/pdf/ERIC-ED467082.pdf
2. "Илк қадам" давлат ўқув дастури /такомиллаштирилагн II-нашри. –Т.:, 2022 й.
3. <https://kun.uz/news/2023/07/08/bolalarning-maktabgacha-talim-bilan-qamrov-darajasi-malum-boldi>
4. Qodirova F., Toshpo'latova Sh., Kayumova N., A'zamova N. Maktabgacha pedagogika. Darslik. -T.: "Tafakkur". 2019 y. (116-132-betlar).
5. Qodirova F., Toshpo'latova Sh., A'zamova M. Maktabgacha pedagogika. O'quv qo'llanma. – T.: "Ma'naviyat", 2013 y. – 160 b.
6. Shodmonova Sh. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. O'quv-metodik qo'llanma. –T.: "Fan va texnologiya", 2008 y. -160 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).